

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

27 aprilie 2017*

„Recurs — Înțelegeri — Piețele europene ale stabilizatorilor din staniu și ale stabilizatorilor termici ESBO/esteri — Stabilire a prețurilor, împărțire a pieței și schimb de informații comerciale sensibile — Imputabilitate în sarcina societății-mamă a comportamentului ilicit al filialelor — Regulamentul (CE) nr. 1/2003 — Articolul 25 alineatul (1) — Termene de prescripție pentru aplicarea sancțiunilor în privința filialelor — Efecte asupra situației juridice a societății-mamă”

În cauza C-516/15 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 24 septembrie 2015,

Akzo Nobel NV, cu sediul în Amsterdam (Țările de Jos),

Akzo Nobel Chemicals GmbH, cu sediul în Düren (Germania),

Akzo Nobel Chemicals BV, cu sediul în Amersfoort (Țările de Jos),

reprezentate de C. Swaak și de R. Wesseling, avocaten,

recurente,

celelalte părți din procedură fiind:

Akcros Chemicals Ltd, cu sediul în Warwickshire (Regatul Unit),

reclamantă în primă instanță,

Comisia Europeană, reprezentată de V. Bottka și de P. Rossi, în calitate de agenți,

pârâtă în primă instanță,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul J. L. da Cruz Vilaça (raportor), președinte de cameră, doamna M. Berger și domnii A. Borg Barthet, E. Levits și F. Biltgen, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

* Limba de procedură: engleza.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 21 decembrie 2016,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 15 iulie 2015, Akzo Nobel și alții/Comisia (T-47/10, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2015:506), prin care acesta a admis doar în parte acțiunea lor având ca obiect, cu titlu principal, anularea Deciziei C(2009) 8682 final a Comisiei din 11 noiembrie 2009 privind o procedură în temeiul articolului 81 CE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/38.589 – Stabilizatori termici) (denumită în continuare „decizia în litigiu”) și, cu titlu subsidiar, reducerea cuantumului amenzilor care le fuseseră aplicate.

Cadrul juridic

- 2 Articolul 7 din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 [CE] și 82 [CE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167), intitulat „Constatarea și încetarea încălcării”, prevede la alineatul (1):

„Atunci când Comisia, acționând ca urmare a unei plângeri sau din oficiu, constată că există o încălcare a articolului 81 [CE] sau 82 [CE], poate solicita printr-o decizie întreprinderilor și asociațiilor [a se citi «asocierilor»] de întreprinderi în cauză să înceteze respectiva încălcare. [...] Atunci când Comisia are un interes legitim de a acționa în acest mod, aceasta poate de asemenea constata că s-a comis o încălcare în trecut.”

- 3 Articolul 23 din acest regulament, intitulat „Amenzi”, prevede la alineatul (2):

„Comisia poate aplica, prin decizie, amenzi asupra întreprinderilor și asociațiilor [a se citi «asocierilor»] de întreprinderi atunci când, în mod intenționat sau din neglijență, acestea:

1. încalcă articolul 81 [CE] sau articolul 82[CE] [...]

[...]”

- 4 Articolul 25 din regulamentul menționat, intitulat „Termenele de prescripție pentru aplicarea de sancțiuni”, prevede la alineatele (1)-(3):

„(1) Competențele conferite Comisiei prin [articolul 23] se supun următoarelor termene de prescripție:

(a) trei ani în cazul încălcării dispozițiilor privind solicitările de informații sau desfășurarea inspecțiilor;

(b) cinci ani în cazul tuturor celorlalte încălcări.

(2) Termenul începe să curgă de la data la care s-a comis încălcarea. Totuși, în cazul unor încălcări continue sau repetate, timpul se calculează din ziua încetării încălcării.

(3) Orice act al Comisiei sau al autorității de concurență a unui stat membru în scopul examinării sau investigării unei încălcări întrerupe cursul termenului de prescripție pentru aplicarea amenzilor sau a penalităților cu titlu cominatoriu. [...]”

Istoricul litigiului

- 5 Istoricul litigiului este expus la punctele 1-50 din hotărârea atacată. Pentru nevoile de înțelegere a prezentei cauze trebuie amintite elementele care urmează.
- 6 Prin decizia în litigiu, Comisia a considerat că un anumit număr de întreprinderi încălcase articolul 81 CE și articolul 53 din Acordul privind Spațiul Economic European din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, 11/vol. 53, p. 4) prin participarea la două serii de acorduri și de practici concertate anticoncurențiale care acoperă teritoriul Spațiului Economic European și care se referă, pe de o parte, la sectorul stabilizatorilor din staniu și, pe de altă parte, la sectorul uleiului de soia epoxidat și al esterilor (denumit în continuare „sectorul ESBO/esteri”).
- 7 Potrivit articolului 1 din decizia în litigiu, cele două încălcări reținute de Comisie, care priveau aceste două categorii de stabilizatori termici, constau în stabilirea prețurilor, în repartizarea piețelor prin intermediul cotelor din vânzări, în repartizarea clienților și în schimbul de informații comerciale sensibile, în special cu privire la clienți, la producție și la vânzări.
- 8 În decizia în litigiu se arată că întreprinderile în cauză au participat la aceste încălcări în diferite perioade, cuprinse între 24 februarie 1987 și 21 martie 2000 pentru sectorul stabilizatorilor din staniu și între 11 septembrie 1991 și 22 martie 2000 pentru sectorul ESBO/esteri.
- 9 Decizia în litigiu a fost adresată, în ceea ce privește fiecare încălcare, unui număr de 20 de societăți care participaseră la încălcările respective fie direct, fie, având în vedere răspunderea reținută în sarcina acestora, în calitate de societăți-mamă.
- 10 În ceea ce privește imputarea încălcărilor, potrivit articolului 1 din decizia în litigiu, Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akcros Chemicals Ltd sunt considerate răspunzătoare pentru participarea lor la încălcarea privind stabilizatorii din staniu, pentru perioada cuprinsă între 24 februarie 1987 și 21 martie 2000 în ceea ce privește Akzo Nobel, pentru perioada cuprinsă între 24 februarie 1987 și 28 iunie 1993 în ceea ce privește Akzo Nobel Chemicals GmbH și pentru perioada cuprinsă între 28 iunie 1993 și 21 martie 2000 în ceea ce privește Akcros Chemicals.
- 11 În același mod, potrivit articolului 1 din decizia în litigiu, Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals BV și Akcros Chemicals sunt considerate răspunzătoare pentru participarea lor la încălcarea referitoare la sectorul ESBO/esteri, pentru perioada cuprinsă între 11 septembrie 1991 și 22 martie 2000 în ceea ce privește Akzo Nobel, pentru perioada cuprinsă între 11 septembrie 1991 și 28 iunie 1993 în ceea ce privește Akzo Nobel Chemicals BV și pentru perioada cuprinsă între 28 iunie 1993 și 22 martie 2000 în ceea ce privește Akcros Chemicals.
- 12 În plus, participarea Akzo Nobel, a Akzo Nobel Chemicals GmbH, a Akzo Nobel Chemicals BV și a Akcros Chemicals la încălcări a fost împărțită de Comisie în trei perioade ale încălcării distincte.
- 13 Pentru perioada încălcării anterioară datei de 28 iunie 1993 (denumită în continuare „prima perioadă a încălcării”), Comisia a considerat că unele societăți deținute 100 % indirect de Akzo NV, devenită Akzo Nobel, participaseră în mod direct la încălcări, și anume Akzo Nobel Chemicals GmbH pentru încălcarea referitoare la stabilizatorii din staniu și Akzo Nobel Chemicals BV pentru încălcarea referitoare la sectorul ESBO/esteri.
- 14 Pentru cea de a doua perioadă a încălcării, cuprinsă între 28 iunie 1993 și 2 octombrie 1998, Comisia a considerat că participantul direct la încălcări fusese parteneriatul Akcros Chemicals, care centralizase activitățile de producție și de vânzare de stabilizatori termici ale grupului Akzo, care nu avea personalitate juridică proprie.

- 15 Pentru cea de a treia perioadă a încălcării, cuprinsă între 2 octombrie 1998 și 21 martie 2000 pentru stabilizatorii din staniu și între 2 octombrie 1998 și 22 martie 2000 pentru sectorul ESBO/esteri, Comisia a considerat că Akcros Chemicals, care absorbisese activitatea parteneriatului Akcros Chemicals, participase direct la încălcări.
- 16 Astfel, în decizia în litigiu, răspunderea Akzo Nobel, în calitate de societate-mamă a unui grup de societăți dintre care unele participaseră în mod direct la înțelegeri, a fost reținută pentru întreaga perioadă a încălcării, și anume de la 24 februarie 1987 la 22 martie 2000.
- 17 În ceea ce privește imputarea amenzilor, articolul 2 din decizia în litigiu prevede următoarele:
- „Pentru [încălcarea] din sectorul stabilizatorilor pe bază de staniu [...], se impun următoarele amenzi:
- [...]
- (4) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals GmbH] și [Akcros Chemicals] sunt răspunzătoare în solidar pentru suma de 1 580 000 de euro;
- [...]
- (6) [Akzo Nobel] și [Akzo Nobel Chemicals GmbH] sunt răspunzătoare în solidar pentru suma de 9 820 000 de euro;
- (7) [Akzo Nobel] este răspunzătoare pentru suma de 1 432 700 de euro;
- [...]
- Pentru [încălcarea] din [sectorul ESBO/esteri], se impun următoarele amenzi:
- [...]
- (21) [Akzo Nobel], [Akzo Nobel Chemicals BV] și [Akcros Chemicals] sunt răspunzătoare în solidar pentru suma de 2 033 000 de euro;
- [...]
- (23) [Akzo Nobel] și [Akzo Nobel Chemicals BV] sunt răspunzătoare în solidar pentru suma de 3 467 000 de euro;
- (24) [Akzo Nobel] este răspunzătoare pentru suma de 2 215 303 euro;
- [...]”
- 18 Prin decizia Comisiei din 30 iunie 2011, decizia în litigiu a fost modificată în sensul că era adresată Akzo Nobel și Akcros Chemicals (denumită în continuare „decizia de modificare”).
- 19 În considerentul (1) al deciziei de modificare, Comisia a reamintit că în decizia în litigiu a aplicat amenzi Akzo Nobel și Akcros Chemicals „în solidar” cu Elementis plc, Elementis Holdings Limited și Elementis Services Limited.
- 20 În considerentul (2) al deciziei de modificare, Comisia a anunțat că, în urma Hotărârii din 29 martie 2011, ArcelorMittal Luxemburg/Comisia și Comisia/ArcelorMittal Luxemburg și alții (C-201/09 P și C-216/09 P, EU:C:2011:190), decisese să retragă decizia în litigiu în măsura în care era adresată printre altele Elementis și Elementis Holdings Limited.

- 21 În consecință, Comisia a modificat decizia în litigiu, în sensul că era adresată Akzo Nobel și Akcros Chemicals în măsura în care acestea erau considerate răspunzătoare în solidar, împreună cu Elementis, pentru amenzile aplicate.
- 22 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 12 septembrie 2011, Akzo Nobel și Akcros Chemicals au formulat o acțiune împotriva deciziei de modificare. Aceasta din urmă a fost anulată de Tribunal prin Hotărârea din 15 iulie 2015, Akzo Nobel și Akcros Chemicals/Comisia (T-485/11, EU:T:2015:517).

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 23 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 27 ianuarie 2010, Akzo Nobel, Akzo Nobel Chemicals GmbH, Akzo Nobel Chemicals BV și Akcros Chemicals au solicitat anularea deciziei în litigiu și, cu titlu subsidiar, reducerea cuantumului amenzilor care le fuseseră aplicate.
- 24 În susținerea acțiunii lor, aceste societăți au invocat cinci motive, dintre care primul se întemeia pe încălcări ale normelor privind prescripția. În cadrul primului aspect al primului motiv, întemeiat pe încălcarea articolului 25 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 1/2003, acestea au susținut că Comisia nu mai putea acționa împotriva Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV începând de la 28 iunie 1998, în măsura în care acestea din urmă își încetaseră participarea la încălcări la 28 iunie 1993. În consecință, nu se putea reține nicio răspundere în sarcina lor și nici în sarcina Akzo Nobel, în calitate de societate-mamă a societăților menționate, pentru prima perioadă a încălcării.
- 25 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a anulat, ca urmare a prescripției, articolul 2 punctele 4, 6, 21 și 23 din decizia în litigiu în măsura în care fuseseră aplicate amenzi Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Chemicals BV pentru prima perioadă a încălcării și a respins acțiunea în rest.

Concluziile părților

- 26 Recurentele solicită Curții:
- cu titlu principal, anularea hotărârii atacate în măsura în care consideră că răspunderea pentru amenzile impuse inițial Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV pentru participarea lor la încălcări poate continua să fie atribuită Akzo Nobel după anularea acestor amenzi de către Tribunal;
  - anularea deciziei în litigiu în măsura în care prin aceasta se stabilește participarea Akzo Nobel Chemicals GmbH și a Akzo Nobel Chemicals BV la încălcări, în special a articolului 1 alineatul (1) litera (b) și a articolului 1 alineatul (2) litera (b) din aceasta;
  - anularea deciziei în litigiu în măsura în care prin aceasta se atribuie răspunderea și/sau se aplică o amendă Akzo Nobel ca urmare a comportamentului ilicit al Akzo Nobel Chemicals GmbH și al Akzo Nobel Chemicals BV, în special a articolului 1 alineatul (1) litera (a) pentru perioada cuprinsă între 24 februarie 1987 și 28 iunie 1993 și a articolului 1 alineatul (2) litera (a) pentru perioada cuprinsă între 11 septembrie 1991 și 28 iunie 1993, și/sau a articolului 2 alineatele (6) și (23);
  - cu titlu subsidiar, anularea hotărârii atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare la Tribunal și
  - obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată;

27 Comisia solicită respingerea recursului și obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recurs

28 Prin intermediul motivului unic, recurențele reproșează în esență Tribunalului că a încălcat normele în materia răspunderii societăților-mamă pentru comportamentul ilicit al filialelor lor.

Argumentația părților

29 Recurențele arată că, recent, în Hotărârea din 17 septembrie 2015, Total/Comisia (C-597/13 P, EU:C:2015:613), Curtea a confirmat că, atunci când răspunderea unei societăți-mamă este în întregime derivată din cea a filialei sale, răspunderea societății nu o poate depăși pe cea a filialei. Într-o asemenea situație, în cazul în care societatea-mamă a introdus o acțiune care are același obiect cu cea introdusă de filială, societatea-mamă trebuie să beneficieze de anularea în parte sau în tot a amenzii impuse filialei.

30 Astfel, anularea amenzilor impuse Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV ar fi trebuit să conducă la anularea amenzii impuse Akzo Nobel, în calitate de societate-mamă, pentru prima perioadă a încălcării, din moment ce această amendă îi fusese impusă doar în temeiul participării directe a filialelor sale la încălcări. Răspunderea Akzo Nobel era, așadar, pur derivată din cea a filialelor sale în sensul Hotărârii din 22 ianuarie 2013, Comisia/Tomkins (C-286/11 P, EU:C:2013:29).

31 În această privință, ele subliniază că principiul potrivit căruia răspunderea unei societăți-mamă nu o poate depăși pe cea a filialei sale pare să fi fost ignorat în Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia (C-50/12 P, EU:C:2013:771), și în Hotărârea din 30 aprilie 2014, FLSmidth/Comisia (C-238/12 P, EU:C:2014:284). Cu toate acestea, în general, raționamentul Curții s-a baza pe premisa potrivit căreia, în ipoteza în care răspunderea societății-mamă este pur derivată din actele săvârșite de filiala sa, menținerea pentru societatea-mamă a unui nivel al amenzii superior celui pe care trebuie să îl plătească în final filiala sa înseamnă impunerea unei părți din amendă care nu are niciun temei juridic.

32 Recurențele consideră că aplicarea principiului potrivit căruia răspunderea unei societăți-mamă nu o poate depăși pe cea a filialei sale este deosebit de pertinentă în speță, în măsura în care anularea amenzilor impuse Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV ar fi trebuit să determine anularea în totalitate a deciziei în litigiu în privința acestor două societăți.

33 Referitor la acest subiect, recurențele arată că, în urma pronunțării Hotărârii din 29 martie 2011, ArcelorMittal Luxemburg/Comisia și Comisia/ArcelorMittal Luxemburg și alții (C-201/09 P și C-216/09 P, EU:C:2011:190), Comisia a fost confruntată cu faptul că nu mai putea impune amenzi Elementis și Ciba/BASF ca urmare a prescripției. Astfel cum rezulta din decizia de modificare, Comisia nu numai că a retras, așadar, amenzile, ci a și revenit asupra constatării vreunei participări a acestor întreprinderi la încălcări.

34 În temeiul principiului egalității de tratament și astfel încât să se acționeze în conformitate cu hotărârea atacată, în sensul articolului 266 primul paragraf TFUE, Comisia ar fi trebuit să adopte aceeași abordare în privința Akzo Nobel Chemicals GmbH și a Akzo Nobel Chemicals BV. Or, decizia în litigiu încă includea o constatare a încălcării cu privire la acestea din urmă. În plus, în timp ce articolul 7 din Regulamentul nr. 1/2003 impune existența unui interes legitim al Comisiei pentru acest tip de constatare, Comisia nu ar justifica în speță un interes în acest sens.

35 Comisia susține că motivul unic invocat de recurențe trebuie respins.

Aprecierea Curții

Cu privire la admisibilitate

- 36 În ceea ce privește obiecțiile recurentelor întemeiate, pe de o parte, pe încălcarea de către Comisie a principiului egalității de tratament și, pe de altă parte, pe lipsa unui interes legitim, în sensul articolului 7 alineatul (1) ultima teză din Regulamentul nr. 1/2003, de natură să justifice constatarea potrivit căreia Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV au participat la încălcările în cauză, rezultă din examinarea dosarului prezentat Curții că aceste obiecții nu au fost invocate în primă instanță.
- 37 Astfel, recurentele s-au limitat să arate în fața Tribunalului că, ținând seama de expirarea termenului de prescripție în privința Akzo Nobel Chemicals GmbH și a Akzo Nobel Chemicals BV, nu se putea reține nicio răspundere în sarcina acestora.
- 38 Or, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că a permite unei părți să invoce pentru prima dată în fața Curții motive și argumente pe care nu le-a invocat în fața Tribunalului ar echivala cu a o autoriza să sesizeze Curtea, a cărei competență în materie de recurs este limitată, cu un litigiu mai extins decât cel cu care a fost investit Tribunalul. În cadrul unui recurs, competența Curții se limitează, așadar, la examinarea aprecierii efectuate de Tribunal cu privire la motivele și la argumentele dezbătute în fața acestuia (a se vedea în special Hotărârea din 22 octombrie 2015, AC-Treuhand/Comisia, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punctul 54).
- 39 Obiecțiile astfel formulate de recurente trebuie, așadar, respinse ca inadmisibile.

Cu privire la fond

- 40 Prin hotărârea atacată, Tribunalul a admis argumentația recurentelor, în măsura în care acestea susțineau că articolul 25 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 1/2003 împiedica aplicarea de către Comisie a unor amenzi Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV. Tribunalul a anulat deci, ca urmare a prescripției, articolul 2 punctele 4, 6, 21 și 23 din decizia în litigiu în măsura în care le fuseseră aplicate amenzi acestor societăți pentru prima perioadă a încălcării.
- 41 În această privință, Tribunalul a arătat în esență, la punctele 121, 123 și 124 din hotărârea atacată, că primele acte ale Comisiei în scopul examinării sau al investigării încălcărilor, în sensul articolului 25 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1/2003, fuseseră efectuate la începutul anului 2003, așadar, după expirarea, în ceea ce privește Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV, a termenului de cinci ani prevăzut la articolul 25 alineatul (1) litera (b) din acest regulament, dat fiind că societățile menționate își încetaseră participarea la înțelegeri la 28 iunie 1993.
- 42 În schimb, Tribunalul a considerat în esență, la punctele 125 și 126 din hotărârea atacată, că, deși împlinirea prescripției putea fi invocată de Akzo Nobel Chemicals GmbH și de Akzo Nobel Chemicals BV și avea ca efect neaplicarea sancțiunilor în ceea ce le privește, aceasta nu avea incidență asupra răspunderii societății lor mamă pentru prima perioadă a încălcării.
- 43 Mai exact, Tribunalul a statuat la punctul 126 din hotărârea atacată că „simplul fapt că o societate filială a unui grup de societăți, în sensul unei unități economice, beneficiază de împlinirea termenului de prescripție nu are drept consecință repunerea în discuție a răspunderii societății-mamă și împiedicarea investigațiilor față de aceasta”.
- 44 Recurentele contestă în esență temeinicia acestor considerații ale Tribunalului.

- 45 Prin urmare, trebuie să se examineze dacă prescripția competenței Comisiei de a aplica sancțiuni Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV împiedică, contrar concluziei Tribunalului de la punctul 126 din hotărârea atacată, reținerea răspunderii Akzo Nobel în ceea ce privește prima perioadă a încălcării.
- 46 În această privință, trebuie arătat, în primul rând, că alegerea făcută de autorii tratatelor a fost aceea de a utiliza noțiunea de întreprindere pentru a desemna autorul unei încălcări a dreptului concurenței care poate fi sancționat în temeiul articolelor 81 CE și 82 CE, în prezent articolele 101 TFUE și 102 TFUE (Hotărârea din 18 iulie 2013, Schindler Holding și alții/Comisia, C-501/11 P, EU:C:2013:522, punctul 102).
- 47 Reiese dintr-o jurisprudență constantă că dreptul concurenței al Uniunii vizează activitățile întreprinderilor și că noțiunea de întreprindere cuprinde orice entitate care exercită o activitate economică, independent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții, C-280/06, EU:C:2007:775, punctul 38).
- 48 Curtea a precizat de asemenea că noțiunea de întreprindere, plasată în acest context, trebuie să fie înțeleasă în sensul că desemnează o unitate economică, chiar dacă din punct de vedere juridic această unitate economică este constituită din mai multe persoane fizice sau juridice (Hotărârea din 20 ianuarie 2011, General Química și alții/Comisia, C-90/09 P, EU:C:2011:21, punctul 35).
- 49 În cazul în care o astfel de entitate economică încalcă normele de concurență, răspunderea pentru încălcare revine entității respective, potrivit principiului răspunderii personale (Hotărârea din 29 martie 2011, ArcelorMittal Luxemburg/Comisia și Comisia/ArcelorMittal Luxemburg și alții, C-201/09 P și C-216/09 P, EU:C:2011:190, punctul 95).
- 50 În al doilea rând, încălcarea dreptului concurenței al Uniunii trebuie să fie imputată fără echivoc unei persoane juridice căreia i se vor putea aplica amenzi și căreia trebuie să îi fie adresată comunicarea privind obiecțiunile (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 57).
- 51 Nici articolul 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1/2003, nici jurisprudența nu stabilesc care este persoana juridică sau fizică pe care Comisia trebuie să o considere răspunzătoare pentru încălcare și să o sancționeze prin impunerea unei amenzi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iulie 2013, Team Relocations și alții/Comisia, C-444/11 P, nepublicată, EU:C:2013:464, punctul 159).
- 52 În schimb, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, comportamentul ilicit al unei filiale poate fi imputat societății-mamă în special atunci când, deși are personalitate juridică distinctă, această filială nu își stabilește în mod autonom comportamentul pe piață, ci aplică în esență instrucțiunile care îi sunt date de societatea-mamă, având în vedere mai ales legăturile organizatorice, economice și juridice care unesc cele două entități juridice (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 iulie 1972, Imperial Chemical Industries/Comisia, 48/69, EU:C:1972:70, punctele 131-133, Hotărârea din 25 octombrie 1983, AEG-Telefunken/Comisia, 107/82, EU:C:1983:293, punctele 49-53, Hotărârea din 11 iulie 2013, Team Relocations și alții/Comisia, C-444/11 P, nepublicată, EU:C:2013:464, punctul 157, precum și Hotărârea din 17 septembrie 2015, Total/Comisia, C-597/13 P, EU:C:2015:613, punctul 35).
- 53 Este astfel deoarece, într-un asemenea caz, societatea-mamă și filiala sa fac parte din aceeași unitate economică și, prin urmare, formează o singură întreprindere în sensul dreptului concurenței al Uniunii (Hotărârea din 11 iulie 2013, Team Relocations și alții/Comisia, C-444/11 P, nepublicată, EU:C:2013:464, punctul 157).

- 54 Referitor la acest aspect, în cazul particular în care o societate-mamă deține totalitatea sau cvasitotalitatea capitalului filialei sale care a săvârșit o încălcare a normelor de concurență ale Uniunii, există o prezumție refragabilă potrivit căreia respectiva societate-mamă exercită efectiv o influență decisivă asupra filialei sale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Groupe Gascogne/Comisia, C-58/12 P, EU:C:2013:770, punctul 38).
- 55 O astfel de prezumție implică, exceptând situația răsturnării sale, faptul că exercitarea efectivă a unei influențe decisive de către societatea-mamă asupra filialei sale este considerată stabilită și permite Comisiei să rețină responsabilitatea societății-mamă pentru comportamentul filialei, fără a trebui să prezinte vreo probă suplimentară (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iunie 2016, Evonik Degussa și AlzChem/Comisia, C-155/14 P, EU:C:2016:446, punctul 30).
- 56 Trebuie subliniat, în al treilea rând, că, potrivit unei jurisprudențe consacrate a Curții, societatea-mamă căreia i s-a imputat comportamentul ilicit a filialei sale este condamnată personal pentru o încălcare a normelor de concurență ale Uniunii pe care se consideră că a săvârșit-o ea însăși ca urmare a influenței decisive pe care o exercita asupra filialei și care îi permitea să stabilească comportamentul acesteia din urmă pe piață (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 iulie 1972, Imperial Chemical Industries/Comisia, 48/69, EU:C:1972:70, punctele 140 și 141, Hotărârea din 16 noiembrie 2000, Metsä-Serla și alții/Comisia, C-294/98 P, EU:C:2000:632, punctele 28 și 34, Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punctul 55, Hotărârea din 10 aprilie 2014, Comisia și alții/Siemens Österreich și alții, C-231/11 P-C-233/11 P, EU:C:2014:256, punctul 49, precum și Hotărârea din 8 mai 2014, Bolloré/Comisia, C-414/12 P, nepublicată, EU:C:2014:301, punctul 44).
- 57 După cum s-a amintit la punctul 49 din prezenta hotărâre, dreptul concurenței al Uniunii se întemeiază pe principiul răspunderii personale a entității economice care a săvârșit încălcarea. Astfel, dacă societatea-mamă face parte din această unitate economică, se consideră că ea răspunde personal și în solidar cu celelalte persoane juridice care constituie această unitate pentru încălcarea săvârșită (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia, C-97/08 P, EU:C:2009:536, punctul 77).
- 58 Pentru acest motiv, raportul de solidaritate care există între două societăți care constituie o unitate economică nu se poate reduce, în ceea ce privește plata amenzii, la o formă de garanție furnizată de societatea-mamă pentru a garanta plata amenzii aplicate filialei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 noiembrie 2013, Kendrion/Comisia, C-50/12 P, EU:C:2013:771, punctele 55 și 56, precum și Hotărârea din 19 iunie 2014, FLS Plast/Comisia, C-243/12 P, EU:C:2014:2006, punctul 107).
- 59 În al patrulea rând, potrivit jurisprudenței Curții, în ipoteza în care răspunderea societății-mamă rezultă exclusiv din participarea directă a filialei sale la încălcare și în care aceste două societăți au introdus acțiuni paralele având același obiect, Tribunalul poate, fără a se pronunța *ultra petita*, să țină seama de anularea constatării încălcării în privința filialei pentru o perioadă determinată și să reducă în mod corespunzător cuantumul amenzii aplicate societății-mamă în solidar cu filiala sa (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Comisia/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctele 34, 38, 39 și 49).
- 60 În această privință, Curtea a arătat, pe de o parte, că, pentru a reține răspunderea unei entități oarecare dintr-o unitate economică, este necesar să se aducă proba că cel puțin o entitate a săvârșit o încălcare a normelor de concurență ale Uniunii și ca această circumstanță să fie menționată într-o decizie care a rămas definitivă și, pe de altă parte, că nu are relevanță motivul pentru care a fost constatată lipsa unui comportament ilicit al filialei (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Comisia/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctele 37 și 38).

- 61 Într-un asemenea context s-a referit Curtea la caracterul total derivat al răspunderii societății-mamă rezultate din simplul fapt al participării directe a unei filiale la încălcare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 ianuarie 2013, Comisia/Tomkins, C-286/11 P, EU:C:2013:29, punctele 34, 38, 43 și 49). Astfel, în acest caz, răspunderea societății-mamă își are originea în comportamentul ilicit al filialei sale, care este pus în sarcina societății-mamă ținând seama de unitatea economică pe care o constituie aceste două societăți. Pe cale de consecință, răspunderea societății-mamă depinde în mod necesar de faptele constitutive ale încălcării săvârșite de filiala acesteia, de care răspunderea sa este indisolubil legată.
- 62 Pentru aceleași motive, Curtea a precizat că, într-o situație în care niciun factor nu caracterizează în mod individual comportamentul reproșat societății-mamă, reducerea cuantumului amenzii aplicate filialei în solidar cu societatea sa mamă trebuie extinsă, în principiu, asupra societății-mamă atunci când sunt îndeplinite condițiile procedurale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 septembrie 2015, Total/Comisia, C-597/13 P, EU:C:2015:613, punctele 10, 37, 38, 41 și 44).
- 63 În al cincilea rând, rezultă din jurisprudența Curții că prescripția exercitării competenței Comisiei în materia aplicării de sancțiuni poate interveni în privința filialei, însă nu și în privința societății sale mamă, chiar dacă răspunderea acesteia ar fi bazată în totalitate pe comportamentul ilicit al filialei (Hotărârea din 29 martie 2011, ArcelorMittal Luxemburg/Comisia și Comisia/ArcelorMittal Luxemburg și alții, C-201/09 P și C-216/09 P, EU:C:2011:190, punctele 102 și 103, precum și 148 și 149).
- 64 În speță, este cert, astfel cum reiese din articolul 1 din decizia în litigiu, că Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV au participat în mod direct la înțelegerile în cauză, de la 24 februarie 1987 la 28 iunie 1993 în ceea ce privește prima societate și de la 11 septembrie 1991 la 28 iunie 1993 în cazul celei de a doua.
- 65 Este de asemenea cert că, în prima perioadă a încălcării, Akzo Nobel deținea în mod indirect totalitatea capitalului Akzo Nobel Chemicals GmbH și al Akzo Nobel Chemicals BV și exercita asupra acestora o influență decisivă, astfel încât aceste trei societăți constituiau, în perioada încălcării menționată, una și aceeași întreprindere în sensul dreptului concurenței al Uniunii.
- 66 În consecință, conform jurisprudenței amintite la punctele 52-58 din prezenta hotărâre, actele ilicite săvârșite de Akzo Nobel Chemicals GmbH și de Akzo Nobel Chemicals BV în prima perioadă a încălcării au fost puse în sarcina Akzo Nobel. Aceasta din urmă a fost condamnată personal pentru comportamente contrare normelor de concurență ale Uniunii pe care se consideră că le-a adoptat ea însăși în această perioadă.
- 67 Pe de altă parte, este deopotrivă cert în speță că răspunderea Akzo Nobel a fost reținută ca urmare a participării sale la încălcările în cauză în cele trei perioade ale încălcărilor, și anume de la 24 februarie 1987 la 21 martie 2000 în ceea ce privește încălcarea referitoare la stabilizatorii din staniu și de la 11 septembrie 1991 la 22 martie 2000 în ceea ce privește încălcarea referitoare la sectorul ESBO/esteri, în calitate de societate-mamă a întreprinderii Akzo, ale cărei diferite entități juridice, printre care Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV, participaseră în mod direct la înțelegeri.
- 68 În această privință trebuie arătat că în fața Tribunalului reclamantele în primă instanță invocaseră expirarea termenului de prescripție prevăzut la articolul 25 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 1/2003 numai în privința Akzo Nobel Chemicals GmbH și a Akzo Nobel Chemicals BV, pentru motivul că acestea își încetaseră comportamentul ilicit la 28 iunie 1993.
- 69 Astfel cum s-a amintit la punctele 40 și 41 din prezenta hotărâre, Tribunalul a admis argumentația reclamantelor în primă instanță, statuând că se prescrisese competența Comisiei de a impune amenzi în privința Akzo Nobel Chemicals GmbH și a Akzo Nobel Chemicals BV.

- 70 Desigur, astfel cum Tribunalul a subliniat în esență la punctele 125 și 126 din hotărârea atacată, faptul că competența Comisiei de a aplica sancțiuni s-a prescris în temeiul articolului 25 alineatul (1) litera (b) din Regulamentul nr. 1/2003 presupune că nu se mai poate aplica nicio sancțiune societăților în privința cărora s-a împlinit prescripția.
- 71 În schimb, împrejurarea că anumitor societăți nu li se mai pot aplica sancțiuni ca urmare a prescripției nu se opune investigării unei alte societăți considerate drept răspunzătoare cu titlu personal și solidar cu acestea pentru aceleași acte anticoncurențiale și în privința căreia nu s-a împlinit prescripția.
- 72 Contrar susținerilor recurentelor, împrejurarea că răspunderea Akzo Nobel pentru prima perioadă a încălcării rezultă exclusiv din participarea directă a filialelor sale la înțelegeri nu este de natură să repună în discuție o asemenea concluzie.
- 73 Astfel, pe de o parte, actele anticoncurențiale referitoare la prima perioadă a încălcării sunt considerate totuși a fi fost săvârșite de însăși Akzo Nobel, dat fiind că aceasta forma o unitate economică, în sensul jurisprudenței Uniunii, cu Akzo Nobel Chemicals GmbH și cu Akzo Nobel Chemicals BV.
- 74 Pe de altă parte, astfel cum a arătat în esență avocatul general la punctele 58 și 59 din concluzii, rezultă din jurisprudența Curții menționată la punctul 62 din prezenta hotărâre că factori specifici societății-mamă pot justifica aprecierea răspunderii sale și a celei a filialei acesteia în mod diferențiat, deși răspunderea celei dintâi s-ar întemeia exclusiv pe comportamentul ilicit al celei de a doua.
- 75 Or, această situație se regăsește în speță, în măsura în care, contrar Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV, care și-au încetat participarea la înțelegeri la 28 iunie 1993, Akzo Nobel, astfel cum s-a arătat la punctul 67 din prezenta hotărâre, a fost implicată în înțelegerile în cauză după această dată, până la 21 și 22 martie 2000 în ceea ce privește încălcarea privind sectorul stabilizatorilor din staniu și, respectiv, încălcarea privind sectorul ESBO/esteri.
- 76 Având în vedere ansamblul acestor considerații, este necesar să se concluzioneze că în mod întemeiat Tribunalul a considerat, la punctul 126 din hotărârea atacată, că prescrierea competenței Comisiei de a aplica sancțiuni Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV nu împiedica reținerea răspunderii Akzo Nobel în ceea ce privește prima perioadă a încălcării.
- 77 Prin urmare, motivul unic trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte nefondat.
- 78 Din toate cele de mai sus rezultă că acțiunea trebuie respinsă în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 79 Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.
- 80 Potrivit articolului 138 alineatul (1) din Regulamentul de procedură, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din regulamentul menționat, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată, iar acestea au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul.

- 2) Obligă Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals GmbH și Akzo Nobel Chemicals BV la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături